

vsevolod majerhold

je iznenada pritrčao i, zabaciv glavu kao ždril ili kondor, rekao mi: „Vaše je mesto ovde. Revolucija u umetnosti. Rukovodićete svim dečjim pozorištima u Republici.“

Pokušao sam da oponiram, rekao sam da nisam pedagog i da se baš ništa ne razumem u pozorišnoj umetnosti. Vsevolod Emiljevič me prekinuo: „Vi ste pesnik, a deci je potrebna poezija... Mi ćemo o tome još porazgovarati... A ja sam već potpisao nalog o vašem uključivanju u rad. Dodite sutra na vreme...“

Majerhold je tada (kao i Majakovski) bio fanatični ikonoborac. On nije rukovodio pozorišnim odelom, već ratovao protiv one estetike i konformističkog morala o kojem govori junak Čehovljevog „Galeb“.

Bio je to čovek teške naravi: dobrota se u njemu spajala sa impulsivnošću, a siročnost duhovnog sveta sa — fanatizmom. Kao i neki drugi veliki ljudi sa kojima sam imao sreće da se susretnem u životu, i Majerhold je patio od bolesne sumnjivosti, bio je ljubomoran bez razloga, često je video spletke i tamo gde ih nije bilo.

Naš prvi sukob bio je buran, ali kratkotrajan. Jednom mi je neki mornar doneo pozorišni komad za decu. Sve ličnosti su bile ribe (menjševice su bili karaši), a u poslednjem činu je pobedu odnosio „Riblj savet narodnih komesara“. Meni se komad učinio neupeo i ja sam ga škaritirao. Ojedačnupti ti mene poziva Majerhold. I pred njim na stolu rukopis komada. Ljutito me pitao zašto sam odbio komad i, ne saslušavši me čestito, počinje da viče da sam protiv revolucionarne agitacije i protiv duha Oktobra u pozorištu.

Ja sam se isto tako naljutio i rekao da je to „demagogija“. Vsevolod Emiljevič pomahniti

ta i pozva komandanta: „Uhapsite Erenburga zbog sabotaže“. Komandant je odbio da izvrši naređenje i posavetovao Majerholda da se obrati VCK-u.

Otišao sam besan i odlučio da moja noga više neće prekoraciti prag Pozorišnog odelka Ministarstva prosvete. Međutim, Majerhold me sutradan pozvao telefonom: neodložno je hteo da se posavetuje sa mnom o pozorištu. Otišao sam na poziv i jučešnje scene kao da nije ni bilo.

Kad se Vsevolod Emiljevič razboleo, poseto sam ga nekoliko puta u bolnici. Ležao je umotane glave. Pričao mi je o svojim planovima, raspitivao se šta se radi u Pozorišnom odelku i da li sam bio na predstavama novih komada. Verovatno se u mojim pričama i replikama prokradala ironija, te me je Majerhold ponekad prekoravao zbog neverice i cinizma.

Kada sam jednom prilikom kazao da se, moji planovi razilaze sa stvarnošću, on se pridigao i počeo da se smeje: „Vi — i uloga rukovodioca svih dečjih pozorišta Republike — ni Dikens ne bi nešto bolje izmislio...“ Njegovi zavoji su ličili na čalmu, a Vsevolod Emiljevič, onako mrvav i nosat — na istočnjačkog madonitara. Ja sam se isto tako nasmejavao i rekao da rešenje o mom postavljenju nije potpisao Dikens već Majerhold.

Nekoliko puta sam bio na predstavi „Zora“. To je bio slab komad, a i u režiji je bilo mnogo slučajnog. Majerhold se borio protiv „tri zida“ o kojima govori Čehovljevič Trepljov, protiv rampe i dekoracija. Hteo je da scenu približi gledaocu. Zgrada u kojoj su održavane predstave bila je neukusna — čuveni kafe-Šantan, „Omon“ u kome su Moskvoljani nekad gledali polugute glumice. Uostalom, dvorana je

bila u takvom stanju da njen izgled nije bio upadljiv. Pozorište nisu gledali i publika je sedela u šinjelima, kožusima i kratkim bundama. Iz usta glumaca otilmale su se strašne reči i veoma nežni oblačići. Deo glumaca bio je smešten u parteru — oni su nečekivano izletali na scenu na kojoj su stajale sive kocke i odnekud visili konopi.

Ponekad su na scenu izašli i gledaoci: crvenoarmejci s duvačkim orkestrima i radnici. (Majerhold je čak hteo da nekoliko glumaca smesti u ložu: oni su imali da glume esere i menjševike i da govore odgovarajući tekst. Vsevolod Emiljevič mi je sa žaljnjem pričao da je morao odustati od te ideje: gledaoci bi mogli pomisliti da su to doista kontrarevolucionari i nastala bi gužva.) Bio sam na onoj predstavi na kojoj je jedan od glumaca svečano pročitao tek dobijeni telegram i vest — Perekop je zauzet. Teško je opisati šta se posle toga zbivalo u dvorani...

U diskusiji su napadali režiju. Majakovski je branio Majerholda. Ja sam ne znam šta da kažem o predstavi — nju je teško odvojiti od vremena, ona je tesno povezana sa agitkama Majakovskog, sa karnevalima koje su priredivali „levi“ umetnici, sa klimom tog godina. Takvim komadom epohe meni je izgledala i „Misterija Bur“ — na probama. Te predstave je teško bilo voleti, ali je čovek osećao potrebu da ih brani i čak da ih veliča. Ja sam napisao 1921. godine: „Neuspela po realizaciji. Majerholdova režija je po zamisli izvanredna: ne samo skoncetrirani pozorišni, već nezastovano rastvoriti, uništiti rampu, pomešati izvođače s gledaocima.“

Majakovski je svoje istupanje u diskusiji o „Zorami“ završio rečima: „Živelo Majerholdovo pozorište, čak iako je u početku slaba režija“. A mladi Bagricki je pisao: „Molijerove raskošne frizure u naše dane smenjuje Majerhold. On traži nove puteve, njegovi su pokreti — grubi...“ Druzi staromodno pozorište, on će te udešiti!“

IJA ERENBURG

BRJUSOV je organizovao izdavačka preduzeća, osnivao časopise, pisao naučne radove o sihu, prevodio latinske pisce, diskutovao s priznatim autoritetima, i davao savete mladim piscima. Brjusov se bojao samo jednog: da ne zaostane za svojim vremenom.

On je često pisao o haosu — to mu je došlo od Tjutčeva. Ali Brjusov je želeo da unese red u taj haos koji je opevao. Sećam se kako sam došao k njemu krajem hiljadu devetsto dvadesete godine, u mali leunjkovac gde se nalazio LITO — tako se nazivao odelak Narodnog komesarijata za prosvetu, koji se bavio i pitanjima književnosti. Valerije Jakovljevič je razgovarao sa mnom kao šef odelka i nudio mi da radim. Pokazao je na zid — tamo je visio čudan grafikoni: kvadrati, rombovi, piramide — šema književnosti. To je bilo isto-vremeno i naivno i veličanstveno: sedi vrač je prevarao poeziju u kancelariju, a kancelariju — u poeziju.

Njega su često nazivali racionalistom, čovekom suvoparnog razuma. Mnogi su tvrdili da Brjusov nikada nije bio pesnik. Po mnom mišljenju to nije tačno: razum za Brjusova nije bio ono što se zove zdravlje, smisao, već kult, on je preterivao u svojoj veri u razum. Brjusov je bio pesnik čak i u najobičnijem, svakodnevnom shvatanju te reči: živeo je u uslovnom svetu isforsiranih šema. Njega je izvanredno lepo naslikao Vrubel: suve, plamene oči, i glava pozadi nekako koso srezana.

Sećam se „Pesničke kafane“ u Moskvi hiljadu devedeseto osamdesete godine. Tamo su dolazili ljudi koji su imali malo veze s poezijom — spekulansi, dame, mladići koji su sebe nazivali futuristima. Valerije Jakovljevič je izjavio da će improvizovani tercine na teme koje mu posetioci budu dali. Posetioci su mu silali glupe cedulje. Brjusov kao da nije primećivao ni kelnera s njihovim uzvicima „dve kafe“, ni smeh prisutnih mornara. Strog i svečan, čitao je pesme. Imao je čudan glas kad je recitirao — prodoran i osećan. Kada bi čitao, zabacivao je glavu. Licio je na ukrotitelja zveri, samo pred njim nisu bili izavoi iz cirkusa, već reči. Stvarao je tercine čas o Kleopatri, čas o gospodici koja je sedela sa veselnim stolom, čas o prozračnim gradovima budućnosti.

Brjusov je svemu prilazio ozbiljno. Njegove erotične pesme — predstavljaju nešto silčno putovodi pa Afroditinom carstvu. Okružen pesnicima, obuzetim mističnim raspoloženjima, Brjusov je počeo da izučava „okulističke nauke“, znao je sve razlike između inkuba i sukoba, vraćanja i srednjovekovne madije. Kada su se pojavili futuristi, Balmont je naivno zamolio da malo pričekaju s njegovim obaranjem s pijedestala. A Brjusov je sam pokušao da obara. Napisao je pesmu „Futurističko veče“. Majakovski je pisao: „A za suncem ulica, negde je šepao sasvim nepotrebnim, oronuli mesec“. Kod Brjusova nalazio: „Kao novac slabo iskovan, mesec visi obešen na dimnjacima“. Futuristi ga ipak nisu priznavali za svog čoveka i među njihovim lozincima stajala je i ova: „Siknuo naprimiti oklop sa crnog fraka Valerija Brjusova“.

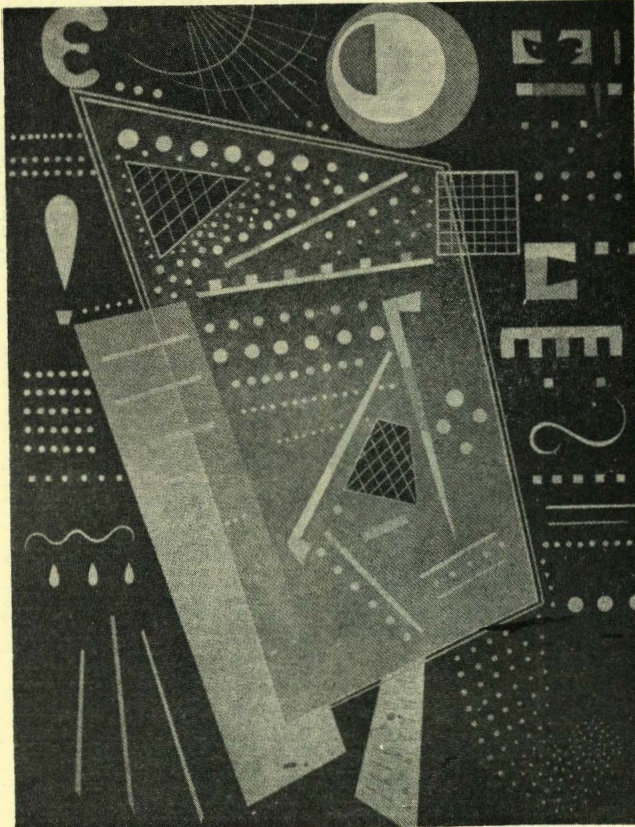
Valerije Brjusov je pronašao u Francuskoj malo kome poznatog pesnika Renea Gila, koji je otkrio „naučnu poeziju“. Sudovi Renea Gila, svideali su se Brjusovu: Valerije Jakovljevič je već odavno želeo da bude čarobnjak s visokim obrazovanjem, i magakademik.

VALERIJE BRJUSOV

On je proučio Puškina, pisao o pesničkim figurama i izračunao da u trećoj glavi njegovog „Onjegina“ sedamdeset i tri procenta rima karakteriše slaganje glasova per akcenta, a u četvrtjoj glavi svega pedeset četiri procenta. Brjusov je pokušao da dopiše „Egipatske

noći“ i da stvori novu verziju „Bronzanog konjanika“. Te njegove stvari ne mogu da čitam drugi put.

Neki su nepravedno napadali Brjusova da nema ukusa: ta osobina se nalazi kod svih simbolista — očigledno su imali takav ukus.

Vasilij Kandinski: Prema gore (plafond)

Zar nije čudan fakat da su se skoro svi oni oduševjavali pesmama Igora Severjanjina, koje je nam danas izgledaju obrazac banalnosti? Kratko vreme pre smrti Brjusov je pisao „Ja sam čovek od dva sveta. Ravan sam prvima, i na sastanku aristokratije — ja sam per, ali svaki moj udah i svaki moj nerv odjekuje duhom viših sfera“. Sada razmišljajući o peoziji simbolista. To je bila izvanredna književna pojava. Rodio se veliki pesnik Aleksandar Blok, i ruski stih, kao da se oslobodio okova. Ali koliko su meni ljudski bliža i razumijivija pisma ne samo Anuša Čehova, nego i njegovih bleđih satelita, nego dnevnici Valerija Brjusova, putne beleške Konstantina Balmonta, ili prepiska između Bloka i Andreja Bjeleog!...

Brjusova je razum doveo do zaključka da treba primiti revoluciju: on je sagledao sutrašnji dan. Imao je tada skoro pedeset godina. Radio je na očuvanju biblioteka, na širenju poezije, obavijao mnogo dobrih i važnih poslova. Postoji dosta nakazna nemačka reč „kulturтреger“. Po svome smislu, ona savršim odgovara delatnosti Valerija Brjusova i pre i posle revolucije. Ali ja više volim jedan starijski naziv: Brjusov je bio prosvetitelj.

On je verovao da će revolucija sve iz osnovna promeniti. Govorio mi je da će socijalistička kultura biti toliko različita od kapitalističke, kao hrišćanski Rim od Avgustovog Rima. On je hteo da pride novom životu kao pesnik, ali je bio isušivše prisno vezan za stari svet. Njegove pesme o revoluciji pune su mitoloških likova, u njima sretno poznati rečnik pesnika simbolista. U oktobarske dane Brjusov je video u Moskvi tri sudbine drevne Jelade. Kada je G. V. Čičerin potpisao sporazum s nemačkom republikom, Brjusov je napisao: „Od savetovanja Lemaru, do savetovanja u Rapalu...“ On je kritikovao zaštitničke kapitalizma: „Bilo je tako i trajalo je dugo pod raznim zastavama, od Semiramide do Poenkara... Neko je zaseo, postao vlasnik bogatstva i čvrsto siseao sudbonosni kare“. (Sećam se akuratnog Francuza gospođina Poenkara. Njemu bi nesumnjivo laskalo da ga je neko uporedio s legendarnom Semiramidom.) Povremeno je Brjusova obuzimala tuga i on se žalio kao i u svojoj mladosti: „Svi su ljudi i sada, i pre, i u budućnosti, kada se pogleda uopšte, ponavljanje jednih te istih arpegi, grupa starih akorda...“

Brjusov je umro u jesen hiljadu devedeseto dvadeset četvrtre, u pedeset prvoj godini života. Ja sam u to vreme bio u Parizu. Priredili smo veče u spomen Brjusova. Kada čovek umre, odjednom ga vidimo na nov način, u punoj svetlosti i visini. Brjusov ima divnih pesama koje i danas izgledaju žive. Možda nad njegovom kolevkom i nije stajala tradicionalna vila, ali iako nije bio rođeni pesnik, Brjusov je postao pesnik. On je pomogao desetinama mladih pesnika, koji su ga kasnije oduševili, odbacivali, obarali s pijedestala. A mladoj Sovjetskoj Rusiji ovaj pasionirani konstruktor i nemorni odgajivač bio je daleko potrebniji nego mnogi halvopeveci.

Moram da se setim još jednom mojih pariskih godina. Valerij Jakovljevič me je ohrabrio — čak su mi i njegovi prekori pomagali da živim.

IJA ERENBURG